

KRONIKA

Przegląd wykopalisk archeologicznych w r. 1926. (1)

Otrząsnąwszy się z apatii pierwszych lat powojennych wszystkie większe narody świata powróciły ze świeżym zapasem młodych sił do pracy wykopaliskowej. Ubiegły rok obfituje w szereg systematycznych wykopalisk, a pokaźna ilość tzw. odkryć przypadkowych uzupełnia poważny dorobek nowych poznań z dziedziny starożytności klasycznej. Sir Artur Evans nie ustaje w pracy nad wydobywaniem na światło dzienne śladów dawnej kultury minojskiej na Krecie. Wiele nowych znalezisk z architektury, malarstwa i przemysłu artystycznego wzbogaciło dotychczasowe zasoby zabytków sztuki kretejskiej i rozszerzyło znacznie ogólny horyzont historyczny. Evans posuwa się nawet tak daleko, że na podstawie przeprowadzonych przez się badań oblicza ludność miasta Knossos na Krecie, w epoce największego rozkwitu kultury minojskiej, na 100.000 mieszkańców (*Times* z dn. 11 XI 1925).

Ekspedycja szwedzka pod kierunkiem prof. A. Persson-Lund'a i efora Argolidy Dr. Berthosa, podjęta przeważnie za fundusze prywatne, odkryła w miejscowości Asine obok Midei na Peloponezie wielki grób kopułowy, gdzie prócz szkieletów ludzkich znaleziono piękne okazy toreutyki, między innymi dwie srebrne wyłęcane czary, które doskonałością ozdób ornamentacyjnych nie ustępują w niczem znanym już naczyniom mykeńskim. Według nielicznych odłamków ceramicznych można oznaczyć czas założenia grobu na okres przejściowy z II na III podział późnomykeńskiej epoki.

Żywa działalność wykopaliskową rozwinał niemiecki instytut archeologiczny w Atenach. Na wyspie Eginie (P. Wolters i G. Welter) natrafiono na ślady osad średnio- i późnohelladyckich. E. Buschor, dyrektor Instytutu, i W. v. Massow przeszukali teren okręgu świętego w Amyklai na Peloponezie, gdzie resztki wydobytych naczyń wskazują na rozwój tamtejszego życia społecznego już w okresie wczesnohelladyckim. Przeprowadzono też ponowne badania nad zachowaniem do dziś jeszcze szczątkami słynnego tronu Batykleśa dla pomnika Apollona i udało się ustalić pierwotny wygląd tej budowli o kolumnadzie w kształcie podkowy. W ten sposób sporny dotychczas w nauce problem tronu amyklejskiego wydaje się być ostatecznie rozwiązany. — Wszczęto następnie przerwane podczas wojny (Th. Wiegand i M. Schede) prace nad odkopaniem temenosu świątyni Hery na wyspie Samos. Nowej ekspedycji w osobach E. Buschora

G. Weltera i O Reuthera powiodło się odnaleźć resztki wielu mniejszych świątyń, terrakotowych idoli, bronzów oraz waz, pochodzących z pracowni rodyjskich, kyrenejskich, korynckich i miejscowych. Większość tych okazów, wśród których najwspanialszym jest tzw. baza Geneleosa, dźwigająca ongiś grupę statuaryczną z sześciu osób (charakter stylowy trzech znalezionych posągów wykazuje znamiona bliskie tzw. Herze Cheramyesa z pierwszej połowy VI w.), należy do pomników wotywnych, zdobiących świętą drogę do przybytku. Część zabytków z ceramiki i szkła pochodzi już z epoki hellenistyczno-rzymskiej.

Włosi eksploatując żywo w ostatnich latach teren wykopaliskowy w Cyrenajce, odkopali tam obecnie resztki doryckiej świątyni Apollona (w Kyrene), pochodzącej z w. VI, a następnie dwukrotnie spalonej i odbudowanej w I w. prz. Chr. i w III w. po Chr.

Duńska ekspedycja, pod kierunkiem dyrektora glyptoteki Ny-Carlsberg obok Kopenhagi, Fryderyka Poulsena i dyrektora Muzeum Narodowego w Atenach K. A. Romaios, doszła do świetnych wyników w Kalydonie, gdzie rozkopano systematycznie święty okrąg Apollona Lafrios i Artemidy Lafrii. Prócz fundamentów porosowej świątyni w stylu doryckim z w. IV znaleziono fragmenty terrakotowych ozdób budynku (akroterja, sima, metopy) o śladach żywej polichromii oraz doskonale zachowaną glinianą głowę kobiecą z pierwszej poł. VI w. Z innych znalezisk zasługuje na uwagę 12 marmurowych głów i biustów rzymskich, które były niegdyś przytwierdzone żelaznymi hakami do ściany przejścia łączącego kwadratowy peristyl (prawdopodobnie Buleuterion) z komorą grobową. Ikononograficzna interpretacja tych przedstawień stanowi otwarty i zachęcający problem w badaniach nad sztuką i religią rzymską na ziemi hellenickiej.

Z odkryć przypadkowych, które wzbogaciły nasz materiał poznawczy w dziedzinie greckiej twórczości plastycznej, wypada wymienić bronzową statuę młodzieńca (hellenistyczną?), wydobytą z głębin morskich w zatoce maratońskiej, być może szczonek zbiorów z tamtejszej willi Herodesa Attyka.

Na terenie Azji Mniejszej, w Ankryrze (dzisiejsza Angora — stolica republiki tureckiej) i w Aizani, trzech badaczy niemieckich: Daniel Krencker, Oskar Heck i Martin Schede poczyniło szczegółowe pomiary ruin świątyni Augusta i świątyni Zeusa, które to badania i poszukiwania rzuciły wiele nowego światła na rozwój rzymskich form architektonicznych we wschodnich prowincjach imperjum.

Lecz i w samej stolicy, w Rzymie, nie ustaje w pracy łopata archeologa. Za inicjatywą szefa rządu włoskiego Mussoliniego, który na wszystkich polach dąży do wskrzeszenia potęgi starożytnej Romy, przystąpiono do realizacji wielkiego planu regulacji miasta oraz połączonych z tem wykopalisk i częściowych robót restauracyjnych. Rozpoczęto prace na północ od forum Augusta tj. w części wielkiej exedry na forum Trajana. Dalej ku południowi rozkopano róg Via Cavour i Via Cremona, oraz Via della Croce Bianca i Piazza della Croce Bianca. Także teatr Marcellusa doczekał się usuwania szpecących go zabudowań. W tej części miasta plan regulacji przewiduje stworzenie dalekiej perspektywy od Kapitolu aż do teatru Marcellusa. Dlatego mają zostać zniszczone zabudowania na skale tarpejskiej i część pobliskiego Ghetta, a w ich miejsce stanie na górze Ara Pacis. Noszą się też z zamiarem przywrócenia świątyni Vesty na forum Romanum do jej wyglądu z czasów Septima Sewera, oraz usunięcia nowoczesnych budynków przy Via Appia poza Porta di S. Sebastiano, by w ten sposób doprowadzić tę drogę do stanu pierwotnego aż do murów aureliańskich.

Poza Rzymem nieustrudzony badacz A. Maiuri, przez cały ubiegły rok pracował nad odkopaniem sławnej groty Sybilli w miejscowości Cumae. Wykopaliska te są związane z przypadającą w najbliższych latach 2000-ą rocznicą urodzin Wergilego (r. 70 prz. Chr.). Prace prowadzone w ożywionym tempie odkryły tunel prowadzący do wnętrza siedziby wróżki, oraz cały układ tajemnych przejść i korytarzy. Charakter części architektonicznych (wątki murów itp.) zbliżony jest bardzo do budowli morskich w zatoce

Puteoli, a tem samem możemy w przybliżeniu oznaczyć czas powstania urządzeń wnętrza grotty na ostatnich lat 20 przed narodzeniem Chr.

Prócz tych robót zamierza rząd włoski w najbliższym czasie przystąpić do systematycznych wykopalisk na terenie *Herkulanum*, które dotychczas chronione było silnie skamieniałą lawą przed ciekawem okiem badaczy. Można z całą pewnością przypuszczać, że odkrycia tam poczynione dorzucą wiele nowych przyczynków do poznania całokształtu kultury hellenistycznej.

Z ważniejszych odkryć w dziedzinie archeologii rzymskiej, które w ubiegłym roku dokonano dzięki przypadkowi, należy wymienić ślady rzymskiego forum w samym centrum *Londynu* (część wielkiego portyku, łączącego się z ruinami odkrytej już poprzednio bazyliki), na jakie natrafiono przy kopaniu fundamentów pod budynek banku na rogu *Lombard Street* i *Gracechurch Street*. Również w niemieckiem mieście *Dieburg*, w podobnych okolicznościach rozpoznano zarysy dawnego mitreum, a ze wszystkich znalezionych tamże okazów plastyki późno-rzymskiej wybija się na plan pierwszy doskonale zachowana płyta z piaskowca, ozdobiona płaskorzeźbami przedstawieniami kultu *Mitry*. Pomijając już artystyczne walory tego zabytku, zwraca uwagę sam układ scen, szczególnie zaś środkowa, która odbiega daleko od normalnego typu mitrackich przedstawień (por. *Gnomon* 1926, zesz. 11, ryc 1—2).

KAZIMIERZ MICHAŁOWSKI.